

## АКАДЕМІЧНА СВОБОДА ТА АВТОНОМНІСТЬ У СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ

**Юрченко О.В.,**

*Центральноукраїнський національний технічний університет,  
e-mail: yov2910@ukr.net*

**Богатирьов Д.В.,**

*Центральноукраїнський національний технічний університет*

Відповідно до зазначених у сучасних українських нормативних документах основних принципів державної політики у сфері освіти, пріоритетами вищої освіти є автономія освітніх установ та академічні права і свободи педагогічних працівників та здобувачів. Досягнення необхідного рівня самостійності вузів у вирішенні питань, віднесених до їх компетенції вимагає відповідної підготовки тих, хто буде реалізовувати процеси, що забезпечують виконання закладами вищої освіти нових функцій.

Автономність розглядається як важлива характеристика компетентного фахівця, готового до здійснення безперервної самоосвіти і володіє здатністю до відносно незалежних від зовнішніх установок і самостійних дій, прийняття відповідальних рішень, здійснення раціонального вибору на основі усвідомлення альтернатив та їх наслідків. Таким чином, це визначає те, що у сучасній теорії вищої освіти розвивається новий автономно орієнтований підхід, який передбачає, з одного боку, зростання інституційної автономії вузів, з іншого - підвищення рівня самостійності і відповідальності суб'єктів освітнього процесу (здобувачів та викладачів). Тим часом питання про реалізацію нового автономно орієнтованого підходу до організації вищого рівня на рівні освітнього середовища окремих вузів залишається відкритим.

Аналізу правових аспектів автономії закладу освіти та академічної свободи викладача присвячені праці таких вчених, як Е. Барендт, Д. Герцюк, В. Каплін, Б. Лі, Н. Маслова, С. Посканзер та ін. Проте, вивчення можливостей реалізації автономно орієнтованого підходу до організації вищої освіти передбачає конкретизацію ідей автономії в освіті стосовно освітньому середовищі окремих вузів. Для вирішення цього завдання важливо врахувати ряд факторів, що впливають на ефективність досліджуваного процесу. Актуальність теми даного дослідження зумовлена теоретичною і практичною значущістю широкого кола проблемних питань щодо розуміння сутності та змісту академічної свободи.

Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. [1] та Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. [2] закріпили два прогресивні положення в освітній сфері: право учасників освітнього процесу на академічну свободу та право закладу освіти на інституційну автономію, кожне з яких має межі. Питанням, що становить предмет наукового інтересу, є випадки конфлікту між такими двома принципами.

Згідно Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. «Академічна свобода — самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та / або інноваційної

діяльності, що здійснюється на засадах свободи слова і творчості, безперешкодного поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень, а також використання відповідних результатів. Академічна свобода реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом» [1]. До академічних свобод можна віднести три основні свободи:

- свобода досліджень, згідно якої дослідник має право вільно обирати напрями і методологію власних наукових пошуків, включно із суперечливими або непопулярними поглядами, порушувати будь-які проблеми, здійснювати широку апробацію здобутих результатів наукових розвідок. При цьому він може вимагати від керівництва реалізації політики інтелектуального розвитку, належного і кваліфікованого управління. Академічна свобода не усуває обов'язку проводити дослідницьку діяльність на основі добросовісного пошуку істини;

- свобода викладання, згідно якої викладач вільний від інституційної цензури, може мати власну думку, незалежну від установи або системи, в яких він працює, має право брати участь у професійних або академічних органах. Викладач самостійно визначає, як саме читати лекцію, практичне чи іншого типу заняття, та, не зазнаючи обмежень, обирає навчальні матеріали, методи, формати викладу. Водночас принципи академічної свободи не заперечують підзвітності викладачів вищим навчальним закладам;

- свобода отримання знання, за якою студент має право здобувати знання відповідно до своїх потреб та інтелектуальних запитів, обирати навчальний курс, форми навчання та позанавчальних занять. Він може висловлювати власну думку в ході занять.

Об'єктивні та суб'єктивні обмеження академічної свободи викладацького складу поширені у всіх країнах, оскільки свобода не може бути безмежною. Такого роду обмеження академічної свободи відоме історії країни, яка є світовим взірцем демократії та захисту прав людини. У США впродовж холодної війни з Радянським Союзом поширеними стали спори щодо обмеження академічної свободи викладачів на підставі їх належності до комуністичної партії чи поширення ними комуністичної ідеології [3].

Отже, відповідно до сучасного законодавства в галузі вищої освіти освітні установи та суб'єкти освітнього середовища отримали сьогодні великі в порівнянні з минулими історичними періодами розвитку української освіти академічні свободи, які тягнуть за собою підвищену відповідальність.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 верес. (№ 178-179). <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Голос України. 2014. 29 липня (№ 37-38). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. Давидова Н. О. Правовий статус учасників відносин у сфері освіти в США і перспективи його імплементації в освітню систему України (цивільно-правовий аспект) : монографія. Київ : Ліра-К, 2016. 532 с.